

Manuskriptet som slog ner som en blix

Berättelse

Ett ljus i skogen

Hösten 1932 låg torpet Johannesdal mörkt och tyst i skogen mellan Ösmo och Sorunda, söder om Stockholm. Det var ett enkelt, kallt hus, långt från grannar och liv. Här bodde Moa Martinson, 41 år gammal. Bakom henne fanns ett liv som hade kunnat krossa vem som helst: en uppväxt i djup fattigdom, fem söner födda på några få år och förlusten av två av dem, som drunknade 1925. Ändå satte hon sig nästan varje kväll vid köksbordet, så fort barnen hade somnat och det blivit tyst, tände lampan och skrev.

Det hon själv hade levt

Moa skrev inte om kungar eller fina salonger. Hon skrev om det hon själv kände in i kroppen: fattiga kvinnors slit, tvättgrytor och åkrar, och hur det var att föda barn ensam på ett köksgolv. En av de mest kända scenerna i hennes författarskap bygger på just en sådan egen erfarenhet. Hon skrev rakt och ärligt, utan att göra livet vackrare än det var. Trots att hon bara gått mycket kort tid i skolan hade hon läst allt hon kommit över, och hennes språk hade en egen kraft som ingen kunde lära ut.

Brevet till Bonniers

Den hösten gjorde Moa något modigt. Hon samlade ihop sina handskrivna sidor och skickade ett manuskript till ett av landets största förlag, Bonniers. Texten hade då titeln *En man byggde*. Att skicka in ett manuskript var att lämna över hela sin dröm i andras händer, och hon visste mycket väl att de flesta fick ett vänligt nej. Sedan följde den svåraste delen: väntan.

Men svaret blev inte ett nej. Förläggaren Tor Bonnier läste, och förlaget bestämde sig för att ge ut boken. För en fattig arbetarkvinna utan utbildning var det ett nästan osannolikt besked. Under det år som följde slutade Moa inte bara att vänta – hon arbetade. Hon strök, skrev om och slipade berättelsen tills den blev så stark som hon ville ha den. Hon bytte också titel.

Boken som chockade och berörde

År 1933 kom boken äntligen ut. Den hette nu *Kvinnor och äppelträd*, och Moa Martinson var 42 år. Boken slog ner som en blix i det svenska kulturlivet. Eftersom hon beskrev kvinnors kroppar, längtan och vardag så öppet som ingen tidigare hade vågat, blev en del läsare och kritiker upprörda och tyckte att det var för rått. Men minst lika många blev djupt berörda. För många kvinnor var det första gången de kände igen sitt eget liv i en bok. Det var ovanligt och viktigt, för vid den här tiden skrevs de flesta romaner av män från välbärgade hem, och fattiga kvinnors verklighet beskrevs nästan aldrig inifrån.

Från köksbord till litteraturhistoria

Genombrottet förändrade Moas liv. Hon blev en av landets mest lästa författare och fortsatte att skriva böcker om sitt eget hårda liv, bland annat den självbiografiska *Mor gifter sig* (1936). Men allt

hade börjat där, vid ett enkelt köksbord i ett kallt torp, med en penna, ett ljus och en kvinna som vägrade tiga. Moas väg visar att de erfarenheter som samhället helst blundar för också kan bli den litteratur som ett helt land till slut väljer att läsa.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
ett torp	litet, enkelt hus på landet
ensligt	avskilt, långt från andra människor
krossa	här: bryta ner en människa helt
förlust	att förlora någon eller något viktigt
somna	börja sova
slit	hårt, tungt arbete
en tvättgryta	stort kärl där man förr kokade tvätt
rakt och ärligt	öppet och utan att dölja sanningen
ett manuskript	en text innan den blir en färdig bok
en förläggare	person som bestämmer på ett bokförlag
ge ut	göra en text till en färdig, tryckt bok
ett besked	ett svar eller en viktig nyhet
slipa	här: förbättra en text noggrant, lite i taget
slå ner som en blix	väcka mycket stark och plötslig uppmärksamhet
rått	här: hårt och oskönt, utan att mildra
berörd	känslomässigt påverkad
välbärgad	som har gott om pengar
inifrån	här: ur den egna, levda erfarenheten
tiga	vara tyst, inte säga något

Läsförståelsefrågor

1. Hur beskrivs Moas liv innan genombrottet?
 1. Tryggt och bekvämt
 2. Hårt, fattigt och präglad av förlust
 3. Fyllt av resor och äventyr
2. När och var skrev Moa sina texter?
 1. På dagen, på ett kontor i Stockholm
 2. På kvällen vid köksbordet, när barnen sov
 3. På biblioteket i Sorunda
3. Vad menas med att hon skrev om “det hon själv kände in i kroppen”?
 1. Att hon skrev om sjukdomar
 2. Att hon skrev om sina egna, levda erfarenheter
 3. Att hon skrev medan hon var sjuk
4. Varför var det modigt av Moa att skicka in manuskriptet?
 1. Posten var dyr
 2. Hon lämnade över sin dröm i andras händer och visste att de flesta fick nej
 3. Det var förbjudet för kvinnor att skicka brev
5. Vad gjorde Moa under året efter att förlaget sagt ja?
 1. Hon slutade skriva och vilade
 2. Hon strök, skrev om och slipade texten och bytte titel
 3. Hon skrev en helt ny bok i stället
6. Hur reagerade läsare och kritiker på *Kvinnor och äppelträd*?
 1. Alla älskade den genast
 2. Vissa blev upprörda, andra djupt berörda
 3. Ingen lade märke till den
7. Stämmer påståendena med texten? Svara *ja*, *nej* eller *det står inte i texten*.
 1. Moa hade en lång skolutbildning.
 2. Förläggaren Tor Bonnier och Bonniers förlag ville ge ut boken.
 3. Boken hette *En man byggde* först men bytte titel.
 4. Boken översattes genast till tio språk.
8. Varför var det ovanligt och betydelsefullt att en bok skildrade fattiga kvinnors liv “inifrån” vid den här tiden?
9. Texten säger att Moa “vägrade tiga”. Vad tror du menas med det?

10. Vad tror du gav Moa kraft att fortsätta skriva trots fattigdom och sorg? (öppen fråga)
11. Vad tycker du att Moas väg från köksbordet till litteraturhistorien kan lära oss? Motivera ditt svar. (öppen fråga)

Diskussionsfrågor

- Moa skrev “inifrån” om ett liv hon själv levte. Hur påverkar det en berättelses trovärdighet jämfört med när någon skriver om något utifrån?
- Moas bok var rå och obekvämlig men viktig. Måste konst vara behaglig för att vara värdefull? Diskutera.
- Att vänta på ett besked om en dröm kan vara svårt. Hur hanterar du ovisshet och väntan?
- **Skriv (4 meningar):** Beskriv en gång då du arbetade länge och tålmodigt mot ett mål. Vad hände, och hur formade det dig?